

Tilbúgvingarætlan uttan psykologiska tænastu

Tað er ábyrgdarleyst og fakliga óforsvarligt, at psykologiski parturin ikki er við í tilbúgvingarskipanini, siga teir trýggir psykologarnir Eyðun Joensen, Anna D. Hentze og Heri Kragesteen

Í sending í farnu viku vóru viðmerkingar gjørdar til bjargingarvenjing, ið var fyrri stuttum. Sum skiltist, var hetta liður í at vera so væl tilbúgvinn sum til ber, tá vanlukkur henda, serstakliga stórra vanlukkur. Tað, sum fær okkum at fara í blóðini, er tað, ið nevnt var um psykologiska partin av tilbúgvingini. Fyrst var nevnt, at ongin psykologur yvirhøvur var við í tiltakinum, og Sámál P. í Grund varð endurgivin fyrri at siga, at hann ikki metti tað vera neyðugt at taka psykologiskan sakkunnleika við í eina tilbúgvingarskipan enn, sum neyðugan og sjálvsagdan part. Seinni í sendingini varð tosað við avvarðandi at ungum, ið høvdu verið fyrri álvarsligum ferðsluóhappi, umframt einasta sálarfrøðingin, ið nevndur er í uppskoti til stuðulstænastu frá deildini fyrri arbeiðs- og almannahelstu. Bæði sjónarmiðini vísu greitt, hvussu meint tað núvur sálarliga, tá vanlukkur henda, og hvussu umráðandi tað er, at skilagott og skjótt verður borið at við psykologiskari kreppuhjálpi.

Tað er væl og virðiliga staðfest í øllum kanningum av stórra vanlukku, hvussu leymjandi árið á okkum, sum persónar og sosialt, kann vera. Eisini er ávíst, at í mongum førum eru sálarligu avleiðingarnar meiri løstandi enn tann líkamligi. Armurin ella beinið lekist skjótari enn sinnið. Hesa sannroynd hava londini uttanum okkum tikið til sín, og hava, sum tíðandi part av krepputílbúgvingini, sálarfrøðingar at heita á, og at skipa fyrri. Somuleiðis er staðfest, at skjótari psykologisk kreppuhjálpi verður givin, skjótari sleppist burturúr henni, og vandin fyrri varandi sálarligum meini er somuleiðis minni. Henda vitan tykist ikki vera staðfest vitan hjá fólki við ábyrgd fyrri tilbúgvingarskipanini í Føroyum. Í seinastu venjingini í Norðadali var psykologiski parturin ikki til, tað hugsað verður um fakliga útúgvinn fólki, og í stóru venjingini vesturi í Vágum fyrri nøkrum árum síðani, fylti hon lítið. Tað nýttar lítið at skáka sær undan og siga, at læknar ella psykiatarar kunnu taka sær av hesum tættinum, og tað hendir. Læknaligi kunnleiki-

in fær úr at gera við at viðgera líkamligar læstir. Og hava harafturat ikki ta vitan og tað innlit, ið vit sum psykologar hava.

Golfstream vanlukkan
Fyrri at lýsa nærri hvussu tilvildarlaga hugsa og virkað verður, tá tað snýr seg um bráfangis psykologiska hjálpi kunnu vit nevna, tá Golfstream flogfarið datt niður.

Leygardagin 3.8. vóru vit trý, øll psykologar - Eyðun Joensen, Anna D. Hentze, Heri Kragesteen - boðsend at koma vestur í Vágur. Eyðun fekk boðini frá vakt-havandi yvirleikna á Landsjúkrahúsinum, og Anna og Heri vóru ringd upp av politistjóðini, og spurð um at

høvdu *møguleika* at fara vestur. Hjá Eyðuni var talan um tænastuboð, fyrri hini bæði, fyrst og fremst um moralska, men eisini fakliga og etiska skyldu. Vit fóru øll vestur, og fóru sum vit stóðu. Felags fyrri okkum var, at tað ikki var greitt, hvussu umfatandi arbeiði okkara fór at verða, ikki heldur hvussu drúgt. Tað er óheppið, at boðini koma frá fleiri stóðum til hjálparfólk, sum ikki vita av hørjum øðrum, men fara av stað uttan møguleika á ferðini at atla um felags mannagongd, arbeiðshygi v.m. Eyðun var fyrstu vestur og fór í gongd fyrri seg sjálvan, einsamallur.

Kreppueyðkenni

Hvat slag av avbjóðingum mótir tú so sum psykologur í eini tilfari stóðu? Hvørjar kreppur er talan um? Tá vit tosa um kreppur í hesum viðfangi, hugsa vit ikki fyrst og fremst um tær, sum øll í onkran mun koma út fyrri, og sum eru partar av livinum. Men tær, sum eftir eina løtu taka okkum av fótum. Tær, sum smildra tilveruna ella partar av henni, og sum

óforloystar og óviðgjørðar kunnu gera okkum avlamin sálarliga, sosialt og arbeiðsliga, og í førum eisini líkamliga. Í flestu førum er ikki neyðugt at hava ein út-búnan sálarfrøðing undir liðini fyrri at klára tær avbjóðingar, kreppur geva okkum - lurtandi og stuðl-andi vinir ella familja kunnu loysa somu uppgávuna. Og tey eru undir øllum umstøðum av størsta týdningi, hóast psykologur er inni í myndini. Tey eru partar av gerandisdegnum, psykologurin ikki. Uppgávan hjá psykologinum er at stuðla undir tær sjálvekjandi kreftirnar, vit hava sum persónar, og sum familja og vinir.

Hvi psykologar?

Tað sum undirstrikar týðningin av útbúgningi og royndari psykologiskari servitan, tá vit tosa um kreppur av tí slagnum, ið koma í kjalarvørrinum av vanlukku leygdagin 3. august, er, at umráðandi er, at fáa eina skjóta og rætta metting av, hvussu meint fólk eru rakt sálarliga. Og her hugsa vit ikki bert um tey, ið beinleiðis eru rakt av vanlukku, og tey avvarðandi. Men eisini hjálparfólk og starvsfólk annars á staðnum, ið standa í fremstu røð, og fyrri ein part eisini tey í øðrum røð. Sagt við øðrum orðum, tað er umráðandi at tryggja sær, at hond verður tikið um øll tey, ið hava fingið skelk, og vera við at skipa so fyrri, at ruðuleiki ikki valdar, vegna skelkin hjá mongum. Og her er sjálvsagt munur á fólki, ið sum liður í arbeiði sínum kenna til kreppur og kreppuárin, og tey sum fyrst og fremst eru knýtt við sterkum kenslum at teimum ið læstast: foreldur, familja og vinir.

Næsta uppgávan kemur, tá skelkurin hevur lagt seg nakað, og reaktiónirnar visa seg. Tá er sera umráðandi, at møguleiki er at seta seg í samband við t.d. ein psykolog, um ein sjálvur, saman við teimum nærmastu, ikki klárar at greiða tær kenslur

og teir tankar ið koma. Og atgongdin til psykologhjálpi er í Føroyum, sum longu nevnt, ikki greitt formaliserað, men tíanverri meiri og minni tilvildarlígt, so at onkr kreppuraktur í berum beskeðni dattur burturimillum, og fær ikki neyðugu sálarligu hjálpin.

Støðan í Føroyum

Tað vit her í stuttum hava nevnt - um týðningin av at skilja og viðgera skelkin ein fær, tá tilveran síndrast - er dømi um, hvi serliga tann psykologisk parturin eigur at vera høgt settur í hjálpararbeiðinum. Hetta merkir millum annað, at teir psykologar, ið eru partar av einum vanlukkuáttum, eiga at hava fingið serliga skúling í hvussu ein kann fírhaldar seg, um tað verst hugsandi hendir. Og tað hendir tá vit minst vænta tað. Vita vit.

Vit hava góða og drúga psykologiska vitan í Føroyum, tó at alt ov fáir psykologar eru. Tað fakliga grundarlagið er til staðar hjá teimum, sum her eru. Men vit hava ikki ta servitan, sum skal til, tá vanlukkur, ið raka fleiri í senn, henda. Tann neyðuga eftirútbúgvingin ventar. Eitt annað, sum hendingin vesturi í Vágum bar prógv um, er tilvildin. Tað var av tilvild at Anna og Heri, sum ikki hava starv á landssjúkrahúsinum, og, ið eins og aðrir psykologar í Føroyum ikki eru skrásett sum partar av tilbúgvingarætlanini, vóru heima og inni. Vit gjørdust sera hvokkin, tá politistjóðin ringdi og segði, at eitt flogfar var dottið niður. Okkara fyrsti tanki var: Mærsk ella Atlantic? Tað sum hendi var syndarligt. Men hvat nú um talan var um Atlantic? Vit tora næstan ikki at hugsa tankan. Í hesum viðfangi kann nevntast, at arbeiðsgongdin var tann sama, tá tyrflan datt niður á Borðoyarvík. Eisini tá ráddi tilvildin, tá um psyk-

Í mongum førum eru sálarligu avleiðingarnar meiri løstandi enn tann líkamligi. Ein armur lekist skjótari enn sinnið (Mynd frá venjingini í Norðradali herfyri)

